

МОДЕЛЮВАННЯ ЗАГРОЗ ДЛЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Мамонова Г.В., Немировська О.В.

Національний університет державної податкової служби України

Досліджено поточний стан транснаціоналізації національної економічної системи України. Визначено основні інтереси взаємодії транснаціональних корпорацій з національними економіками. Здійснено моделювання ключових загроз для функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій

Ключові слова: транснаціональні корпорації, національна економіка, транснаціоналізація, загроза, модель.

Постановка проблеми. В призмі зростаючих негативних впливів глобалізації на рівень економічної безпеки, особливої актуальності набуває питання транснаціоналізації економічних систем. Провідниками цих процесів є транснаціональні корпорації (далі – ТНК). Поведінка корпорацій постійно змінюється, відповідно – і їх вплив на економічну систему країни.

Разом з тим, немає рівних транснаціональним корпораціям за ступенем ефективності й оперативності, поставити заслін їхній експансії – означає приректи країну на відставання у розвитку.

На превеликий жаль, в світі не існує ще жодної транснаціональної корпорації українського походження, тому питання стану транснаціоналізації національної економічної системи України потребує вивчення.

Також регулярного наукового аналізу потребує дослідження механізмів імплементації дієвих методів регулювання діяльності ТНК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження транснаціоналізації економічних систем зробили такі закордонні вчені: Ангном Т., Голубкова Є., Кіндлбергер С., Котлер Ф., Прелмуттер Х., Робінзон Р., Руг Ф., Хірш С.

Безпосередньо проблеми транснаціоналізації економіки України досліджували такі вітчизняні науковці – Білорус О. [1], Варналій З. [2], Геєц В., Дзюба П., Лук'яненко Д., Філіпенко І. [5].

Дослідженню різних проблемних питань, шляхом використання математичного інструменту системного підходу та аналізу, присвячені роботи таких вчених Андрейчиково О., Абакарова А., Басакера Р., Вітлінського В., Лямеца В., Мамонової Г. [3], Саати Т. [5], Штангрета А. [7] та інших.

Однак, варто зазначити, що дослідження загроз транснаціоналізації національної економічної системи України, методом аналізу ієрархій науковцями не проводилося.

Мета статті полягає у побудові, шляхом використання системного аналізу і теорії графів, моделі ключових загроз транснаціоналізації в контексті розвитку національної економічної системи України.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження дозволило визначити наступний перелік загроз для вітчизняних транснаціональних корпорацій в контексті розвитку сучасної економічної системи:

- посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника; конкуренція з боку іноземних ТНК;
- поглинання вітчизняних компаній;
- відсутність мобільності та динамічності у процесах виробництва;
- відтік капіталу (перерахунок прибутку в промислово розвинуті країни); корупція;
- політична нестабільність;

– недосконала інституційна складова (законодавча база);

– погіршення інвестиційного клімату (як і внутрішнього, так і зовнішнього); недостатня кількість висококваліфікованих фахівців.

Розроблення моделі ієрархії факторів впливу на функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій, дасть можливість упорядкувати їх за важливістю впливу на процес. Також моделювання дозволить виявити компоненти для посилення чи послаблення дії спричиняючого фактора. Побудова моделі ієрархії можлива лише після детального аналізу взаємозв'язків і взаємовпливів у вибраному інформаційному середовищі.

Нехай множина $Z = \{z_1, z_2, \dots, z_n\}$ містить в собі загрози транснаціоналізації в контексті розвитку сучасної національної економічної системи України. Визначимо ключові загрози, чим задано підмножину $Z_1 = \{z_1, z_2, \dots, z_{10}\}$ множини Z ($Z_1 \in Z$). Для наочності сформуємо таблицю, що містить назву загрози (фактора) та їх математичне позначення (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік факторів та їх математичне позначення

Математичне позначення	Назва фактора	Мнемонічна назва
Z_1	Посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника	ПКВР
Z_2	Конкуренція з боку іноземних ТНК	КТНК
Z_3	Поглинання вітчизняних компаній	ПВК
Z_4	Відсутність мобільності та динамічності у процесах виробництва	ВМД
Z_5	Відтік капіталу (перерахунок прибутку в промислово розвинуті країни)	ВК
Z_6	Корупція	К
Z_7	Політична нестабільність	ПН
Z_8	Недосконала інституційна складова (законодавча база)	НІС
Z_9	Погіршення інвестиційного клімату (як і внутрішнього, так і зовнішнього)	ПІК
Z_{10}	Недостатня кількість висококваліфікованих фахівців	НКФ

Джерело: розроблено авторами

Підмножину факторів Z_1 та можливі взаємозв'язки між ними подамо у вигляді орієнтованого графа (рис. 1), у вершинах якого розміщено елементи підмножини Z_1 , дуги з'єднують суміжні

пари вершин (z_i, z_j) . Стрілка напрямлена від фактора z_i , який залежить від фактора z_j (кінець стрілки). Він відображає певну залежність одного фактора (початок стрілки) від іншого (кінець стрілки). Наприклад, посилення конкуренції на внутрішньому ринку та занепад вітчизняного виробництва (ПКВР) спричинено поглинанням вітчизняних компаній (ПВК), величезними міжнародними компаніями, які перешкоджають діяльності підприємств на зовнішньому ринку.

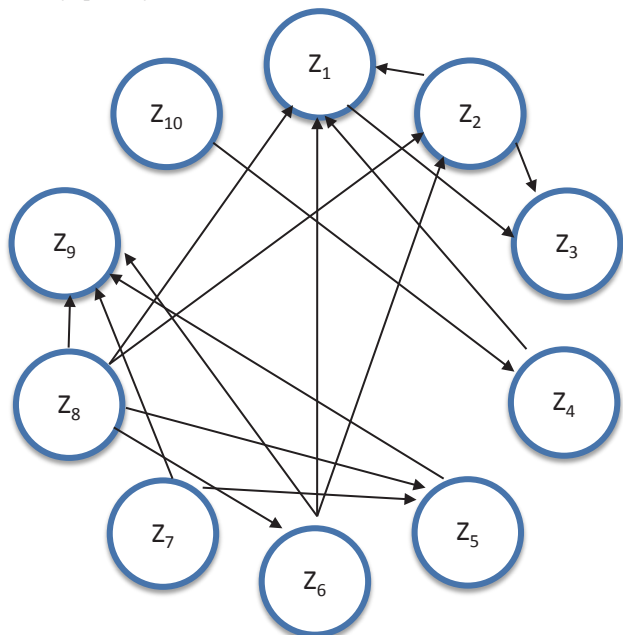

Рис. 1. Граф зв'язків між факторами впливу процесів транснаціоналізації на розвиток національної економічної системи України

На основі вищепобудованого графа будемо бінарну матрицю залежності $B = \{b_{ij}, i, j = 1, 10\}$. Елементи даної матриці приймають лише два значення 0 та 1, відповідно до результату бінарного відношення «залежить від». Правило, що визначає елементи матриці B представлено нижче

$$b_{ij} = \begin{cases} 1, \text{ якщо } z_i \text{ залежить від } z_j; \\ 0, \text{ якщо } z_i \text{ не залежить від } z_j \end{cases} \quad (1)$$

Отримана матриця задовольняє умову транзитивності. Для подальшого використання методу аналізу ієрархій побудуємо матрицю $I+B$, де I – одинична матриця порядку 10. Отримана матриця задовольняє умову

$$(I+B)^{k-1} \leq (I+B)^k = (I+B)^{k+1} \quad (2)$$

де k – ціле число.

З множини Z_i виокремлюємо дві підмножини. $R(z_i)$ – множина досяжності, $A(z_i)$ – множина вершин-попередниць.

Сформовані множини $R(z_i)$, $A(z_i)$ а також їх переріз $R(z_i) \cap A(z_i)$ подані в таблиці 2.

Ті вершини, для яких виконується умова

$$A(z_i) = R(z_i) \cap A(z_i) \quad (3)$$

формують перший (найнижчий) рівень ієрархії. Легко зрозуміти, що такими є ті вершини які не досяжні з інших вершин графа.

Перший (найнижчий з точки зору важливості впливу на досліджуваний процес) рівень ієрархії факторів, сформований загрозами Z_3 – поглинання вітчизняних компаній (ПВК) та Z_9 – погіршення інвестиційного клімату (ПМК). Одержуємо пріоритетність дії факторів.

Таблиця 2

Перша ітерація знаходження номерів факторів

Z_i	$R(z_i)$	$A(z_i)$	$R(z_i) \cap A(z_i)$
Z_1	Z_1, Z_2, Z_4, Z_6, Z_8	Z_1	Z_1
Z_2	Z_2, Z_6, Z_8	Z_1, Z_2	Z_2
Z_4	Z_4, Z_{10}	Z_1, Z_4	Z_4
Z_5	Z_5, Z_7, Z_8	Z_5	Z_5
Z_6	Z_6, Z_8	Z_1, Z_2, Z_6	Z_6
Z_7	Z_7	Z_5, Z_7	Z_7
Z_8	Z_8	Z_1, Z_2, Z_5, Z_6, Z_8	Z_8
Z_{10}	Z_{10}	Z_4, Z_{10}	Z_{10}

Джерело: розроблено авторами

Видаляємо найменування вершин з таблиці та отримуємо таблицю для нової ітерації. Перевіряємо для нової таблиці виконання умови (3).

Таблиця 3

Друга ітерація знаходження номерів факторів

Z_i	$R(z_i)$	$A(z_i)$	$R(z_i) \cap A(z_i)$
Z_2	Z_2, Z_6, Z_8	Z_2	Z_2
Z_4	Z_4, Z_{10}	Z_4	Z_4
Z_6	Z_6, Z_8	Z_2, Z_6	Z_6
Z_7	Z_7	Z_7	Z_7
Z_8	Z_8	Z_2, Z_6, Z_8	Z_8
Z_{10}	Z_{10}	Z_4, Z_{10}	Z_{10}

Джерело: розроблено авторами

Перевірка умови (3) показує, що наступний рівень ієрархії (табл. 3) сформовано загрозами Z_1 – посилення конкуренції на внутрішньому ринку, занепад вітчизняного виробника (ПКВР) та Z_5 – відтік капіталу (ВК).

Третій рівень ієрархії (табл. 4) формують три загрози Z_2 – конкуренція з боку вітчизняних ТНК (КТНК), Z_4 – відсутність мобільності та динамічності у процесах виробництва (ВМД) та Z_7 – політична нестабільність (ПН). Далі отримуємо наступні рівні ітерації.

Таблиця 4

Третя ітерація знаходження номерів факторів

Z_i	$R(z_i)$	$A(z_i)$	$R(z_i) \cap A(z_i)$
Z_6	Z_6, Z_8	Z_6	Z_6
Z_8	Z_8	Z_6, Z_8	Z_8
Z_{10}	Z_{10}	Z_{10}	Z_{10}

Джерело: розроблено авторами

Без чергової таблиці зрозуміло, що подальша процедура визначить передостанній рівень загроз: фактори Z_6 – корупція (К) та Z_{10} – недостатня кількість висококваліфікованих фахівців (НКФ). Остання процедура визначить найвищий рівень ієрархії, який займе Z_8 – недосконала інституційна складова, законодавча база (НІС). Розташувавши фактори-загрози транснаціоналізації за визначеними рівнями, побудуємо ієрархічно структуровану модель (рис. 2).

Визначена ієрархія факторів стала підґрунтям для побудови моделі ключових загроз негативного впливу транснаціоналізації на українську економіку (рис. 3).

Найвищий рівень ієрархії посів фактор «недосконала інституційна складова, законодавча база»,

що ще раз підтверджує актуальність даної проблеми. У національному законодавстві найважливішими для ТНК є: закони, що регулюють загальноправове середовище – по охороні природного середовища, санітарно-гігієнічні норми, правила безпеки; торгове або договірне право – захист патентів, авторські права, бухгалтерські стандарти; трудове законодавство; податкові закони; антимонопольне законодавство; закони про іноземні інвестиції; закони, що регулюють ціноутворення, валютні і митні режими, заснування нового бізнесу тощо. Саме прогалини в законодавстві більшою мірою через «родинний» протекціонізм і злиття політичних та бізнес-інтересів, формують певний рівень корумпованості в нашій державі.

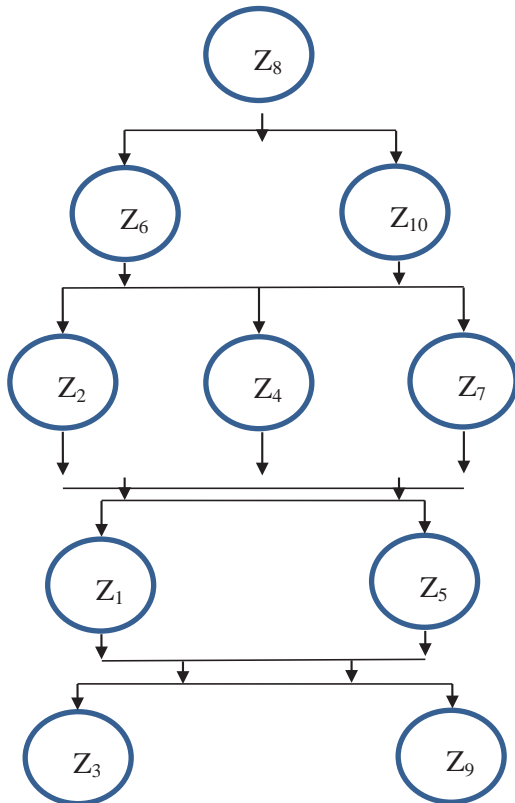

Рис. 2. Модель ієрархії факторів впливу на транснаціоналізацію економіки України

Організація Transparency International, яка стежить за рівнем корумпованості у світі, оприлюднила свій щорічний рейтинг – Індекс сприйняття корупції в 2013 році. У цьому рейтингу Україна посіла 144-е місце – поряд з Нігерією, Папуа-Новою Гвінеєю, Іраном, Камеруном і Центральноафриканською Республікою – набравши на три бали менше, ніж минулого року.

Отже, якісне інституційне середовище є визначальною умовою можливості держави проводити реформи, які необхідні для формування різних аспектів національної конкурентоспроможності.

Також, результати досліджень чітко вказують і на брак гарно підготовлених спеціалістів, особлива потреба в менеджерах середньої ланки.

Так, західноукраїнська філія Європейської Бізнес-Асоціації спільно з Львівською консалтинговою групою провели дослідження «Індексу ринку праці Західної України», навіть незважаючи на доволі критичну економічну ситуацію, для половини ком-

паній спеціалісти середньої ланки надалі залишаються найбільш потрібним персоналом, хоча у порівнянні з минулою хвилиною індексу попит знизився на 20%.

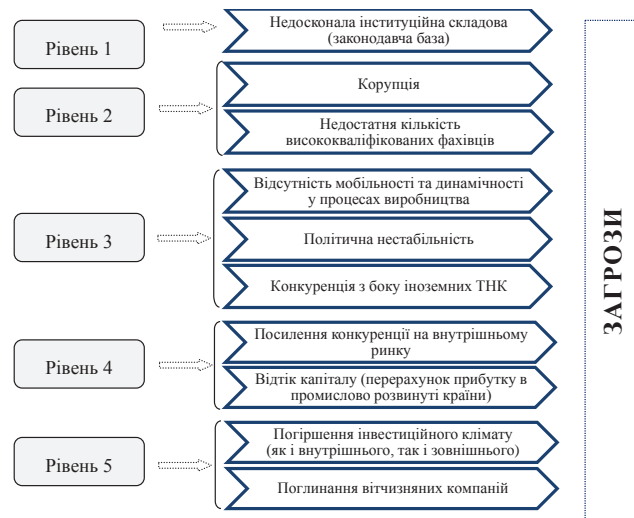

Рис. 3. Модель рейтингу ключових загроз для функціонування вітчизняних транснаціональних корпорацій

Відсутність динамічності у процесах виробництва займає високе місце в моделі рейтингу ключових загроз для вітчизняних транснаціональних корпорацій. В даний час наявність мобільності та динамічності у процесах виробництва є гарантом їхньої виживаності, можливості безкризового існування і подальшого успішного розвитку.

Політична нестабільність, хоч і займає не найвищий рівень серед ієрархії факторів, але на сьогоднішній день це питання займає лідируючі позиції серед питань, які ставляться перед Україною.

За даними журналу The Economist, із 165 країн, Україна у підсумку опинилася на 16-му місці між Еквадором та Бангладеш, тобто впевнено увійшла до першої двадцятки найбільш нестабільних країн світу. Для порівняння, сусідні Росія, Білорусь і Польща зайняли 65-е, 124-е і 136-е місця відповідно.

Четвертий і п'ятий рівні ієрархії визначені факторами, які пов'язані з загрозами подальшого етапу інтернаціоналізації господарського життя для вітчизняних компаній, в наслідок посилення конкуренції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках та погіршення інвестиційного клімату.

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки проведеного дослідження потрібно ще раз наголосити на необхідності формування вітчизняних компаній, здатних задовольняти суспільні споживчі інтереси, на основі побудованої моделі рейтингу ключових загроз для цього процесу. Без забезпечення сприятливих умов для створення власних ТНК українська держава не зможе відновити вітчизняне виробництво. Створення українських транснаціональних корпорацій дасть змогу певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарчих структур, інтернаціоналізації їх виробництва та капіталу.

Більше того, перетворення вітчизняних компаній у міжнародні повинно стати усвідомленою метою політики держави, що прагне до посилення свого впливу в міжнародному масштабі.

Список літератури:

1. Билорус О.Г. Глобальная политэкономия. Стратегические императивы рыночной трансформации транзитивных стран. [Электронный ресурс] / О.Г. Билорус // Научный сетевой экономический журнал «Вопросы политической экономики». – 2014. – № 1(10). – Режим доступа: <http://vopoliteco.ucoz.com/mgz/wpe2014-01.pdf>
2. Варналій З. С. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів України: проблеми та пріоритети [Електронний ресурс] / З.С. Варналій, Р.Р. Білик // Конкурентоспроможність національної економіки: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 28.03.2014 р. – К., 2014. – Режим доступа: http://econom.univ.kiev.ua/konf_KNE14/docs/conf_materials.pdf
3. Мамонова Г. В., Канцур І. Г. Моделювання пріоритетів фінансового забезпечення соціальної сфери // Бізнес Інформ. – 2014. – №1. – С. 179–183.
4. Охріменко О.О. Транснаціональні корпорації у системі світових економічних відносин [Електронний ресурс] / О. О. Охріменко, Д. Д. Сільвестрова // Ефективна економіка. – 2014. – № 3. – Режим доступа: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2054>
5. Саати Т. Л. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Л. Саати / Пер. с англ. Р. Г. Вачнадзе. – М. : Радио и связь, 1993. – 278 с.
6. Филипенко А.С. Международные стратеги экономического развития: [учебное пособие.] / Ю.Н. Пахомов, А.С. Филипенко, Д.Г. Лукьяненко, Ю.В.Макогон, С.В. Громенкова // – Донецк: ДНУ, 2001. – 239 с. Режим доступа: <http://ef.donnu.edu.ua/emk/Data/MSEkR/Up/MSEkR.pdf>
7. Штангрет А. М. Моделювання загроз для економічної безпеки підприємств авіаційної галузі / А. М. Штангрет // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – С. 123 – 134.

Мамонова А.В., Немировская О.В.

Национальный университет государственной налоговой службы Украины

МОДЕЛИРОВАНИЕ УГРОЗ ДЛЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ

Аннотация

Исследовано текущее состояние транснационализации национальной экономической системы Украины. Определены основные интересы взаимодействия транснациональных корпораций с национальной экономикой. Выполнено моделирование ключевых угроз для функционирования отечественных транснациональных корпораций

Ключевые слова: транснациональные корпорации, национальная экономика, транснационализация, угроза, модель.

Mamonova H.V., Nemyrovska O.V.

National University of State Tax Service of Ukraine

MODELING THREATS TO THE FUNCTIONING OF THE NATIONAL TRANSNATIONAL CORPORATIONS

Summary

Current situation of national economic transnationalization are investigated. Main interests of interaction transnational corporations with national economies are determined in this article. The key threats to national economy was performed by modeling

Keywords: multinational corporations, national economy, transnationalization, threat, model.